De Bijbel in je eigen taal

Een keur aan bijbelvertalingen

Ik geloof dat de Bijbel het mooiste geschenk is dat God ooit aan de mens gegeven heeft. Al het goede van de Verlosser van de wereld wordt ons via dit Boek doorgegeven.
Abraham Lincoln

Zie ook
Vertaalmethoden, blz. 106-107

We hebben in ons land een veelheid van vertalingen beschikbaar. Dat is een bijzonder voorrecht. De Bijbel in je eigen taal kunnen lezen, brengt de tekst en de bijbelse boodschap heel dichtbij. De eerste Nederlandse Bijbel is de Delftse Bijbel uit 1477, uitgegeven door Jacob Jacobszoon van der Meer en Mauricius Yemantszoon van Middelborch. Het is niet de complete Bijbel, het bevat alleen het Oude Testament en dan nog zonder het boek Psalmen. Het duurt tot 1637 voordat de complete Bijbel, de Statenbijbel, wordt uitgegeven. Het besluit hierover werd genomen in de synode van Dordrecht, waar Johannes Bogerman aangaf dat het van belang was om God ook in Nederlands te horen spreken.

De Bijbel dichtbij

De laatste decennia is het aantal vertalingen sterk uitgebreid. Naast de vertaling in het Nederlands zijn er ook vertalingen beschikbaar gekomen in o.a. het Fries en het Twents. Een dergelijke vertaling brengt de boodschap vaak nog dichterbij. Dr. Anne van de Meiden, die de Bijbel in het Twents vertaalde, gaf dit kernachtig weer toen hij schreef: ‘de Nederlandse vertaling bewandelt de hoofdstraat en belt aan bij de voordeur, de Twentse gebruikt de ventweg en de achterdeur.’

Het vertalen van de Bijbel doe je niet zomaar. De basis voor de vertaling zijn het Hebreeuws, Aramees (voor het Oude Testament) en het Grieks (voor het Nieuwe Testament). Het zijn dode talen, dat wil zeggen dat niemand meer de taal spreekt en dat je als vertaler dus niet even kunt vragen wat een bepaald woord betekent. Iets anders waar je rekening mee moet houden, zijn de cultuur en de taal, die in beweging is. Woorden en uitdrukkingen krijgen door de jaren heen een andere betekenis.

Zo was het woord ‘wijf’ in de zestiende eeuw heel gebruikelijk, terwijl we dat nu niet meer in die betekenis gebruiken.
‘Lucht en leegte, alles is leegte’, Prediker 1 vers 2 NBV. In de vorige vertaling was er sprake van ‘ijdelheid’. Wij denken bij ijdelheid niet direct meer aan leegte of nietigheid.
De vertaling van de NBV kenmerkt zich door twee woorden: brontekstgetrouw en doeltaalgericht.

Wegwijs in bijbelvertalingen

Een viertal recente vertalingen in beeld:

Nieuwe Bijbelvertaling (NBV)

De NBV is een interconfessionele vertaling voor het hele Nederlandse taalgebied. De vertaling werd in oktober 2004 gelanceerd en binnen vijf jaar werden er ruim 1 miljoen exemplaren verkocht. Het vertaalproces was strak georganiseerd en er was een grote inbreng vanuit de volle breedte van de kerken.
De laatste decennia van de vorige eeuw werd steeds duidelijker dat een vervanging van de NBG-vertaling 1951 noodzakelijk was. In 1989 werd de aanzet gegeven om te komen tot de NBV. Naast vertalers en supervisoren waren er lezerspanels actief, waaronder een Vlaams lezerspanel. In 2020 zal een herziene NBV verschijnen waarin onder meer de ‘eerbiedskapitalen’ weer worden ingevoerd, maar ook een herziening de consistentie te versterken en eerdere vertaalkeuzes te toetsen.

Bijbel in Gewone Taal (BGT)

De naam zegt het eigenlijk al: het is een vertaling in gewone taal, in taal die iedereen gebruikt. Een taal met bekende en vaak veelgebruikte woorden. Om de leesbaarheid te bevorderen zijn de zinnen kort gehouden. Ook is de tekst voorzien van veel tussenkopjes die aangeven waar het in de tekst over gaat. De BGT is een vertaling vanuit de grondtalen en draagt als kenmerk: duidelijkheid en begrijpelijkheid. Dit maakt dat de tekst ook een sterke zeggingskracht heeft. Tien jaar na het verschijnen van de NBV verscheen de BGT.
Een vertaling niet als vervanging van, maar een vertaling die iets biedt dat er nog niet was.

Naardense Bijbel (NB)

Vrijwel gelijktijdig met de NBV verscheen in 2004 de Naardense Bijbel. Die vertaling is gemaakt door de Naardense predikant Pieter Oussoren en is een vertaling van zowel het Oude als het Nieuwe Testament. Hij staat voor een letterlijke vertaling, waardoor het oorspronkelijk voelbaar en zichtbaar wordt. Er is in de vertaling veel aandacht voor de poëtische kracht van de tekst. Tien jaar na de verschijning is de herziene Naardense Bijbel uitgekomen.

Telosvertaling

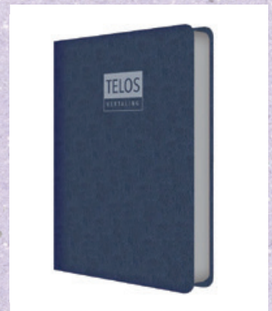

De Telosvertaling , ook wel de Voorhoevevertaling genoemd, is een vertaling van het Nieuwe Testament. Die tweede naam verwijst naar de eerste uitgever, Voorhoeve. De eerste editie is uitgebracht in 1877, in 2018 verscheen de nieuwste druk. Een bijzonder kenmerk van deze vertaling zijn de voetnoten waarin alternatieve vertaalmogelijkheden en verwante tekstplaatsen worden aangegeven. In de nieuwste uitgave is de tekst aangepast aan de nu gangbare taal. Ook de voetnoten zijn grondig herzien – zo geeft men in de voetnoot soms de letterlijke vertaling aan, terwijl die niet altijd past binnen de lopende zinnen van de tekst.

Bijzondere uitgaven van de NBV

Direct bij het verschijnen van de NBV in 2004 waren er verschillende edities beschikbaar. Zo is er een paralleleditie, waarin de tekst van de NBV en de Statenvertaling naast elkaar zijn gezet. Ook verscheen er direct een literaire editie, waarin de vers-indeling ontbreekt en de tekst in één kolom wordt weergegeven.
Enkele jaren na de verschijning van de NBV werd de Tanach-editie uitgegeven. Een tweetalige uitgave, Nederland-Hebreeuws, van de originele Hebreeuwse Tanach.
Al in 2002 werden de eerste plannen gemaakt om een jongerenbijbel te ontwikkelen met de tekst van de NBV als basis. Die Bijbel is verrijkt met een veelheid aan informatie. Daarnaast is er de mogelijkheid om je eigen cover te maken en is er een website actief. Een zeer groot aantal (jongeren)organisaties werden bij dit project betrokken.

Psalm 117 BGT

Juich voor de Heer, alle volken.
Zingt voor hem, alle landen.
Want groot is zijn liefde voor ons.
En eeuwig duurt zijn trouw.
Halleluja!

Psalm 117 NB

Looft de Éne, alle volken,
wilt hem róemen,
álle náties!
Want over ons is geweldig
zijn vriendschap
de trouw van de Ene is voor éeuwig!
Alléluja!

Psalm 117 yn it Frysk

Loovje de Heare, alle folken,
ferheegje Him, alle naasjes,
want machtich is syn geunst oer ús
en de trou fan de Heare is foar ivich.
Halleluja

Vertaalmethoden

Woord voor woord of gedachte voor gedachte

Als je aan een nieuwe bijbelvertaling begint, zul je eerst een essentiële vraag moeten beantwoorden: Hoe dicht moet ik bij de oude tekst blijven? Als de Hebreeuwse tekst over een 'offerlam' spreekt, moet ik dan hetzelfde woord gebruiken - ook al bestaan mijn lezers uit Eskimo's, die nog nooit een lam gezien hebben? Of moet ik het vervangen door 'zeehondenpup', zoals Wycliffe Bijbelvertalers dat eens deed? Vertalers zijn verdeeld over de vraag of ze de woorden en zinsbouw van de oude talen letterlijk moeten volgen of dat ze de basisideeën moeten presenteren, die hedendaagse lezers beter begrijpen. De Statenvertaling en de NBG-vertaling volgden de letterlijke methode. Voorbeelden van minder letterlijke vertalingen, zogenaamde parafrasen, die de bijbelse tekstgedachte voor gedachte opnieuw vertellen, zijn Het Boek en de BasisBijbel.

Het Onzevader in een sierlijke kopie van de King James Bijbel.

Het argument voor letterlijke vertalingen

Sommigen geven de voorkeur aan woord-voor-woord-vertalingen, zelfs als de woorden vreemd zijn en lastig te begrijpen. Dat zegt de Bijbel nu eenmaal, zo redeneren ze. Poëtische uitspraken en cryptische spreuken worden letterlijk vertaald, ook al zijn ze moeilijk te volgen. Het beeld van 'gloeiende kolen op een vijand stapelen' klinkt in onze tijd als een aanbeveling om de vijand te martelen, terwijl het de betekenis heeft van 'ervoor zorgen dat een vijand spijt krijgt van zijn daad'. Twee vertalingen van Romeinen 12:20 maken beide methoden van vertalen duidelijk. De eerste is een vrij letterlijke vertaling, de tweede een parafrase.

> *Maar als uw vijand honger heeft, geef hem dan te eten... Dan stapelt u gloeiende kolen op zijn hoofd.*
> **Nieuwe Bijbelvertaling**

> *Als uw vijand honger heeft, geef hem te eten... Want dan weet hij met zijn houding geen raad en zal hij misschien een andere houding aannemen.*
> **Het Boek**

Bijbelstudenten die liever letterlijke bijbelversies lezen, erkennen dat deze lastiger te begrijpen zijn. Ze vinden echter dat de verwarring niet in de tekst zelf mag worden opgehelderd, maar in kanttekeningen of in commentaren en woordenboeken. Bij deze methode is het bovendien veel moeilijker voor de vertalers om hun theologische voorkeuren aan de tekst op te leggen.

> ***Een vertaling opent het venster en laat het licht binnen; breekt de noot open en laat ons de kern eten.***
> Voorwoord in de King James Bijbel

Zie ook
Een Bijbel in elk huis, blz.104-105

Het argument voor meer vrije vertalingen

Het woord voor woord omzetten van oude in moderne talen kent serieuze problemen. Het is onmogelijk om ritme, woordspelingen, woordklanken en andere literaire middelen weer te geven, die de boodschap in de oorspronkelijke taal versterken. Vaak zijn er geen passende woorden of zijn er woorden met meerdere betekenissen, waarbij het lastig is om vast te stellen welke betekenis van toepassing is. Het Hebreeuwse woord *chesed* betekent bijvoorbeeld toewijding, liefde, vriendelijkheid, goedheid, genade, barmhartigheid of trouw. Je kunt dan één betekenis kiezen en die in de hele vertaling gebruiken, of je kunt de context laten bepalen welk woord gekozen moet worden.
Halverwege de 20e eeuw begonnen geleerden aan te voeren dat de belangrijkste taak van vertalers niet bestaat uit het intact houden van de literaire structuur van de Bijbel, maar uit het overbrengen van de betekenis. 'Zo letterlijk mogelijk, zo vrij als nodig' luidde de opdracht voor de vertalers. Het Nederlands Bijbelgenootschap werkte aan zo'n vertaling in omgangstaal. Op 3 maart 1983 werd de Groot Nieuws Bijbel officieel aangeboden. Meer dan tien jaar later, in 1996, kwam de herziene uitgave van de Groot Nieuws Bijbel uit. Een uitgave die ook verkrijgbaar was 'met aantekeningen'.
Sommige Bijbels, zoals *Het Boek*, zijn zo vrij omgezet, dat geleerden ze geen vertalingen, maar parafrasen noemen. De vertalers richten zich op het doelpubliek, om vast te stellen hoe letterlijk of vrij ze de vertaling zullen maken. Als het publiek bestaat uit lezers die onbekend zijn met de Bijbel, dan kan de vertaler woorden als 'gerechtigheid' en 'heiliging' bijvoorbeeld vervangen door 'goedheid' en 'toewijding'. Als het doelpubliek echter bijbels onderlegd is, dan kunnen ze die traditionele woorden blijven gebruiken.
De enig juiste manier om de Bijbel te vertalen, bestaat volgens de meeste geleerden niet. De uitdaging is om een balans tussen nauwkeurigheid en leesbaarheid te vinden.

Vertalingen van het Onzevader

Verschillen tussen vertalingen kunnen subtiel of juist extreem zijn. Hier volgen wat voorbeelden van hoe het tweede deel van het Onzevader (Matteüs 6:11-13) vertaald is.

Statenvertaling, 1637
Geef ons heden ons dagelijks brood. En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den boze.

Nederlands Bijbelgenootschap, 1951
Geef ons heden ons dagelijks brood; en vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren; en leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.

Willibrordvertaling 1975 en 1995
Geef ons vandaag het nodige brood, en vergeef ons onze schulden, zoals ook wij hebben vergeven wie schulden heeft bij ons. En breng ons niet in beproeving, maar red ons van het kwaad.

Groot Nieuwsbijbel, 1983 en 1996
Geef ons vandaag het brood dat we nodig hebben en vergeef ons onze schulden zoals ook wij anderen hun schulden hebben vergeven, en stel ons niet op de proef maar verlos ons van de duivel.

Nieuwe Bijbelvertaling, 2004
Geef ons vandaag het brood dat wij nodig hebben. Vergeef ons onze schulden, zoals ook wij hebben vergeven wie ons iets schuldig was. En breng ons niet in beproeving, maar red ons uit de greep van het kwaad.

Naardense Bijbel, 2004
Ons nodige brood, geef ons dat vandaag; en vergeef ons onze schulden, zoals wij ook vergeven hebben wie ons iets schuldig zijn; en breng ons niet in beproeving, maar ontruk ons aan het boze!

Herziene Statenverstaling, 2010
Geef ons heden ons dagelijks brood. En vergeef ons onze schulden, zoals ook wij onze schuldenaren vergeven. En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.

Basis Bijbel 2013
Geef ons vandaag het eten dat we nodig hebben. Vergeef ons wat we verkeerd doen, net zoals wij ook de mensen vergeven die verkeerd tegen óns doen. En stel ons niet op de proef, maar red ons van het kwaad.

Bijbel in Gewone Taal, 2014
Geef ons vandaag het eten dat we nodig hebben. En vergeef ons wat we fout gedaan hebben, want wij hebben ook andere mensen hun fouten vergeven. Help ons om nooit tegen u te kiezen. En bescherm ons tegen de macht van het kwaad.

Telosvertaling editie 2018
Geef ons vandaag ons toereikend brood. En vergeef ons onze schulden, zoals ook wij onze schuldenaars hebben vergeven. En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van van de boze.

Modellen voor internationale vertalingen

Twee Bijbels hebben wereldwijd dienst gedaan als vertaalmodellen. Mensen die leesbaarheid het belangrijkst vonden, vertaalden aan de hand van de Engelse 'Good News Bible'. Mensen die nauwkeurigheid het belangrijkst vonden, aan de hand van de Franse Jeruzalembijbel. Beide methoden werden in veel talen gebruikt, waaronder het Duits, Italiaans en Spaans.